

Anlatımın zamanı, hâfızada bir yer

Emek Erez

19.02.2023

İçindekiler

Hâfızada Bir Yer	3
Hiçbir Şeyin Kurtarmadığı Bir Tarih Ânı	3
Deneyimin Hükümünü Korumak	4
Kaynaklar	4

Felakete tanık olan veya onu yaşayan için yaşama dair her şeyin anlamı değişir. Bu nedenle bildiği şey bilmediği, olduğu şey olmadığı, konuştuğu şey söyleyemediğidir artık. Çünkü gördüğünüz karşısında dilin tükenme noktasına geldiği anlar vardır. Burada söz devam eder ama artık ifadesizliğin alanından bir sesleniştir ortaya çıkan; mırıldayan, haykıran, bağırان, sayıklayan ama kişinin içinden acıyı alamayan bir dile getirir. Bundan dolayı felakete bakanın ve onu yaşayanın dili, estetikten yoksun, süssüz bir dildir ve bu dil yaşananın görüldüğünün ötesinde anlatılmaya ihtiyacı olmadığı bir zamana aittir.

İnsan türü yazıyla hikâye etme becerisine kavuştuğu zamandan beri, duygularını ifade etmek için anlatılar kurmuştur ancak büyük bir felaket sonrası yaşanan hemen anlatımın alanına yerleşmeyebilir. Böyle bir durumda öncelikle artık aynı olamayacak olanın sağaltılması, değişen anlamın yerine başka bir anlamın koyulabilmesi gerekir. Felaket ânı zamanı ikiye böler, bir yıkım öncesi vardır eskide kalan bir de sonrası. Felaketi yaşayanın zamanı burada sıkışıp kalır, anlatımın dili için de benzer bir durumdan söz edilebilir çünkü yıkım zamanının öncesinde kullandığımız dilin anlatabildiğiyle, sonrasını anlatabilen arasında bir fark açığa çıkar. Ve bu yeni bir dil kurmayı gerektirir zira yıkım sonrasının hiçliğe çıkan dilinin tekrar var kılınmaya ihtiyacı vardır. Bunun için de yaşananın üzerinden geçen zamanın tamir ediciliğine, yara sarıcılığına ve şefkatine güvenmek gerekir.

Hâfızada Bir Yer

Ayrıca, yıkıcı bir yaşamışlığın anlatılabilir olması için öncelikle hâfızada bir yere sahip olması, onu asıl yaşayan tarafından dile getirilebilir hale gelmesi önemlidir fikrimce zira diğer türlü başkasının acısının ondan alınmasını, onun adına konuşmayı getirebilir. Kişinin kendi hikâyesini anlatabilir olması onun yıkımda kaybettiği sese kavuşmasını, tesellisi olmayan yaşantının hâfızada bir ize dönüşmesini ifade eder. Bu, kişinin artık onu konuşabilir olduğunu, bahsettiğimiz mırıltıya, sayıklamaya, haykırışa dönüşen dilin, ölüm dilinin, yüzünü tekrar yaşama döndüğünün de göstergesidir. Böylece, felaket artık anlatılabilir olanın alanına geçer ve tanıklık yazısının, sinemanın, sanatın, sosyal bilimlerin ve başka disiplinlerin alanında yer bulabilir. Bu nedenle yıkım karşısında ifade edemese bile ilk konuşma hakkını onu yaşayana bırakmak, sesinin önüne geçmemek etik bir meseledir. Onun hâfızasına dayanarak kendi anlatısını kurmasını beklemek bu nedenle önemlidir.

Hiçbir Şeyin Kurtarmadığı Bir Tarih Ânı

Felâket karşısında duyulan acının tarifi zordur, David Le Breton, acının söze dökülemez oluşundan şöyle bahseder: “İnsanı köklerinden koparan ve olaylara yabancılaştıran acının koşullarını adlandırmak ya da onlara tanıklık etmek yaşamı yararak içine yerleştirilmiş bir ölüme benzer.” Büyük bir deprem felaketiyle içimiz kavrulmuş durumda ve henüz yaşadığımız “acının koşullarını adlandırmak” gibi bir duruma erişmiş değiliz. “Yaşamı yararak içine yerleşmiş bir ölüme” benzeyen o ifade edilmezliğin alanındayız. Hiçbir şeyin bir daha aynı anlama gelmeyeceğini bildiğimiz, tanımlanamayan, kelimenin, cümlelerin değersizleştiği daha yas aşamasına bile geçemediğimiz bir ânın içindeyiz. Neoliberal devlet politikalarının öfkemizi nefes alamaz boyuta getirdiği, gözyaşlarımızın içimize içimize aktığı bir felakete tanıklık ediyoruz. Sanatın kurtarmadığı, yazının sağaltmadığı bir tarih ânı bu.

Bu nedenle felaketin içinden kurduğumuz dil, en fazla Neo-liberal performans düzenine ve dijital kapitalizme eklenen gösteri parçası olabiliyor. Burada görünen ilk anlam üzerinden yapılan üretimlerden, Susan Sontag’ın zamanında işaret ettiği, “resim şöyle der: şuna son ver, karış, harekete geç” olarak tarif ettiği durum ortaya çıkmıyor ve Byung-Chul Han’ın çok sık işaret ettiği performans özneliği iş başında oluyor. Bu nedenle dijital kapitalizm çağında yaşarken, acelece ortaya çıkan felakete dair ifade, acının gerçek hâlinde çok paylaşım nesnesi olarak değeriyle ilişkilenebilir. Ve maalesef niyet iyi olsa bile üretimlerimiz başkasının acısını nesneleştirmek, onun sözünün önüne geçmek, farkında bile olmadan Neo-liberal politikaların tekniklerine eklenmek anlamına gelebilir.

Bunun bir başka boyutu da yaşanan yeterince dramatik değilmiş gibi, videolara eklenen acıklı müziklerde, haber bültenlerinin aralarına sıkıştırılmış, üst üste geçirilmiş kederli haykırışlarda ve ona eklenen

efektlerde karşımıza çıkıyor. Çünkü yaşadığımız zamanda buna mecbur hissediyoruz, sistem bizi acımızı yaşamaya değil, onu daha fazla nasıl gösterinin parçası yaparak, etkili hale getiririz düşüncesine itiyor. Sonuçta acı, Byung- Chul Han'ın "Palyatif Toplum" kitabında vurguladığı, "anlatısı olmayan" hâline geliyor. Böylece yaşananın tarihselleştirilme imkânı boşa düşüyor ve sadece şimdinin alanına sıkışmış, gösteriye hizmet eden imgelerle ifadenin alanına yerleştiriliyor.

Deneyimin Hükümünü Korumak

John Berger, "Kayıtsızlığa Karşı Nasıl Direnmeli?" adlı yazısında bu durumdan haber bültenleri özelinde şöyle bahseder, "soygunlar, depremler, batan tekneler, ayaklanmalar, katliamlar. Bir kez gösterilenin yerini hemen bir başkası alıyor; duyarsızlaştırıcı bir art ardalıkla içerikleri boşaltılıyor. Hikâyeler olarak değil, şoklar halinde geliyorlar." Berger'in kendi zamanından, TV haber bültenlerinden yola çıkarak yaptığı bu değerlendirme, dijital kapitalizm çağında çok daha belirgin bir biçimde devam ediyor. Çok büyük bir felaket yaşıyoruz ve normal zamanda bir tanesini bile kaldıramayacağımız onlarca art arda görüntüye, söze tanık oluyoruz. Yaşadığımız coğrafyanın koşullarında, otoriter bir baskı rejiminin egemenliğinde, tüm bunların görünür olmasının da önemli olduğunu inkâr edemeyiz. Ancak yaşananların bir hikâyesi olduğunu anımsamak, zamanın içinde bunların anlatılır hâle gelmesinin koşullarını yaratmak da sorumluluk.

Zira yine Berger'in aynı yazısında dikkat çektiği şöyle bir şey var: "... Kamusal alanda söylenenler ve bunların söyleniş tarzı, bir tür kişisel ve tarihsel hâfıza kaybına sebep oluyor. Tecrübenin hükmü siliniyor. Geçmişin ve geleceğin ufku bulanıklaşıyor." Kendi yaşadığımız deprem felaketinden yola çıkarak konuya baktığımızda, aslında yine en başa dönüyoruz anlatılır olanın alanına geçmek için gerekli olan o zamana ihtiyacımız var, o zaman geldiğinde "tecrübenin hükmü silinmesin", "tarihsel ve kültürel hâfıza kaybı" yaşanmasın diye sürmesi gereken o hikâyelerin peşine düşmek, geçmişte kalmış olanı geleceğin hesap gününe taşımak gerekiyor.

Ama tüm bunları daha felaketin içinde yaşarken yapmamak elzem, bunu yaptığımızda yıkımı asıl yaşayanın hâfızasını, hikâyesini beklemeyi bilmeden, hakikatin bize görünen ilk anlamıyla hareket etmiş oluyor onun hâfızada demlenme süresini gasp etmiş oluyoruz. Yaptığımız yıkımın öznesine yabancı bir yere yerleşiyor ve enformasyon hızı içinde kaybolup giden, acının gösteri hâline getirilmiş, paylaşım odaklı içeriğine ekleniyor.

Viktor von Wezsäcker acıyı, "et olmuş hakikat, bir hakikatin et oluşu" olarak tanımlıyor, bana göre bunun anlamı; onun tüm bedenimizi ele geçirecek kadar kuvvetli olması demek. Yaşadığımız deprem felaketinin gerçekliği bizi buna benzer bir acıyla karşı karşıya bıraktı. Böyle bir durumda; yaşayanın bedenini saran, onu hareketsiz kılan bir şeyin sanatın, edebiyatın ve diğer disiplinlerin anlatı alanına girmesi hemen olacak şey değil. Çünkü acının alanında, henüz anlamın alanına geçmemiş bir zamanın içindeyiz. Elbette, sosyal bilimciler saha araştırması yapacak, edebiyatçılar günü geldiğinde anlatacak, çizerler çizecek, filmler çekilecek, hikâye sürece ama yine Berger'in bahsettiğimiz yazısında söylediği gibi öncelikle, "dayanışma içinde beklemeyi öğreneceğiz".

Kaynaklar

- Breton, D., L., (2003), "Acının Antropolojisi", s. 32-33, (Çev. İsmail Yerguz), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Berger, J., (2016), "Hoşbeş, 'Kayıtsızlığa Karşı Nasıl Direnmeli?'", s. 100, 103, 104, İstanbul: Metis Yayınları.
- Chul Han, B., (2022), "Palyatif Toplum", s. 41, 62, (Çev. Haluk Barışcan), İstanbul: Metis Yayıncılık.

Anarşist Kütüphane

Emek Erez
Anlatımın zamanı, hâfızada bir yer
19.02.2023

20.02.2023 tarihinde şuradan alındı: kisadalga.net

tr.anarchistlibraries.net